

Vor2asslager Bergen-Belsen Dora Lowinger

Safe Book

ME 1020

"Vorlagelager" Bergen-Belsen.

Het scheen een voorrecht te zijn van Westerbork naar dit kamp getransporteerd te worden. Men moest de z.g. "Vierersperre" hebben of goede buitenlandsche papieren, door aanzienlijke geldstortingen (Puttkammer, Ross) en ook weer zij die van Amerikaansche of Engelsche nationaliteit waren, hadden het voorrecht er te komen. Inderdaad was dit kamp bevoorrecht boven andere kampen; de mannen en vrouwen leefden niet gescheiden, behalve dan wat slapen betrof en de slachtoffers stierven er een z.g. natuurlijke dood. Zij werden iedere dag naar het leven gestaan, echter meer langs een omweg dan onmiddellijk, zoals in andere kampen, door vergassing e.d. - Het was bedoeld als een uitwisselingskamp, een "Austausch" lager. Het was echter maar een "Enttauschungslager".

De aankomst. Midden Februari 1944. Voor een groot deel de fine fleur verlaat Westerbork en degenen, die het voorrecht hebben in W te blijven, suggereren ons dat wij naar een ideaal kamp gaan, hygienisch, paketen van 't Rode Kruis, goede bewoning enz. Ik verwacht wel in het land van de "Kultur" menswaardige bewoning aan te treffen. Bankdirecteuren, bekende intellectuelen, groot-industriëlen bevinden zich bij het transport. Wij zien bij het binnenrijden van de trein de Gruene met het geweer in den aanslag. "Welkom Vreemdeling", een vorige transport werd ontvangen door speurhonden en SS. Wij moeten ongeveer 3 1/2 uur lopen naar het kamp, met onze bagage. De grote stukken mogen wij opladen. velen vertrouwen het niet en slepen zelf. Door een prachtige laan lopen wij, komen dodmoe aan in een kamp, dat een grote teleurstelling is. - Zeer armoedige, lage barakken met heel kleine vensters op een smerig terrein. Wij moeten de gehele dag staan om geregistreerd te worden en de 1000 mensen dan in de quarantaine, in gewezen paardenstallen, waar zo goed als geen licht binnen dringt en waar 2 hoog houten planken staan met stroomatras. Wassen moeten wij ons in een stal een eind verder. Iedere morgen om 9 uur is 't appèl, dan moeten wij om 1/2 9 de stal uit en staan dan vaak in de ergste sneeuwstorm (het is n.l. een strenge nawinter) uren op appèl. De mensen die reeds met vroegere transporten zijn gekomen en nu in het werkelijke kamp zitten, gescheiden van onze quarantaine-stallen door pikkeldraad, verzekeren ons dat het hongerlijden en dat het slavenleven is. Zij zien er afgejakkerd uit en benijden ons, die nog niet aan het werk zijn en het dus beter kunnen stellen met het eten, ook al omdat de meesten een voorraadjie bij zich hebben en nog tamelijk goed gevoed zijn. - Na 3 1/2 week komen wij in het kamp het "Sternlager", hoofd een of andere Pool, gewoond in Weenen, met Grieksche naam Albala. - In het kamp zijn de barakken lange loodsen, waar de bedden toen nog 2 hoog boven elkander waren, met een kleine ruimte om afwisselend te zitten, een kachel en sommige barakken hadden zelfs een washok en een W.C., die meestal in onbes. rijfelijk vervuilde toestand was. - Het was toen een grote tegenvaller; naderhand moest men erkennen dat het een dorado was in vergelijking met wat de bewoning werd. - Het begon midden in de zomer met 3 hoog de bedden, plus een leger wandluizen, die in de nieuw geplaatste bedden zaten. Naderhand kwamen massa's gevangenen van Oost-Duitsland naar ons kamp, tengevolge van het optrekken van de Russen en moesten in de barakken 3 x zoveel mensen geplaatst worden. - Wij verhuisden steeds van de ene barak naar de andere, om echter steeds slechter onderdak te krijgen. - Er was een Altersheim, daar werden de mensen boven 60 jaar en vaak ook zieke mensen ondergebracht, hulp was er niet. Gevolg: de mensen kwamen om in hun eigen vuil, daar het merendeel aan voortdurende buikloop leed, tengevolge van de slechte en eenzijdige voeding. Een verstikkende lucht sloeg je tegemoet en vanuit de armzalige bedden keken uitgeteerde gezichten je aan. Warm drinken, n.l. koffiesurrogat, iets anders was er niet, was geen aankomen aan. Het was een jammerlijke aanblik, die uitgehongerde mensen vervuild te zien liggen. Bij de verhuizing van de barakken werd er zo met de mensen gesjouwd, zij lagen soms uren buiten op de grond te wachten op een plaats in de nieuwe barak, zodat de eerstvolgende dagen zeer velen tengevolge van de doorgemaakte vermoeienis stierven. Hun enige afleiding was het armzalige eten, waarover straks meer. - Hulp was er wel wat betreft het maken van een praatje. geneesmiddelen noch diët konden gegeven worden. Zij lagen meestal te bidden, dat God ze toch maar zou laten sterven, want dit leven was een voortdurende foltering. Op de meest onverwachte momenten was er weer bevel tot verhuizing en werd het een ware chaos, zo ca. 3000 mensen met hun schamel bezit, dat zij op het vieze terrein voorlopig moesten deponeren, werden dan weer overgebracht naar een barak, die nog ongunstiger was dan de vorige. De barakken waarin wij leefden waren zonder licht, zonder W.C., zonder wasgelegenheden; de grond onzaglijk vervuild, want het zeer modderige terrein waarop de barakken stonden en de vervuilde latrines droegen er toe bij, dat iederen het nodige vuil medebracht. De bedden waren drie hoog en op een opperflakte van 3.50 m in de lengte en 2 m in de breedte, woonden 24 mensen, 12 plus 12 met 2 mensen op 1 matras, kop en staart lagen de meesten. In dat bed borg ieder aan het hoofdeinde zijn brood, wat voor 1 week tegelijk werd gegeven, zijn potje met margarine, zijn etenspannetje, lepel, handtas met papieren, die nog van belang konden zijn, handdoek, zeep en andere toiletartikelen, zeepoeder, vuile was enz. - Onder het bed mocht ieder 1 stuk bagage hebben, dus 24 stuks bagage plus 24 wintermantels, waarvan een deel de paar kleine vensters beletten licht en lucht door te laten. De 12 bedden werden van de andere

2

andere 12 bedden gescheiden door een gangetje van 40 cm. Daarin stonden jamemertjes, die meestal dag en nacht vanwege hun inhoud (faecalien) een ondraaglijke lucht verspreidden. Er waren n.l. een ontstellend aantal zieken, die para-typhus hadden en niet de kracht hadden om naar de latrine te lopen. Zo hoorde en rook men steeds de zieken, die op emmer gingen en niet in de gelegenheid waren deze te ledigen of goed schoon te maken. 's Avonds hingen nog de 24 bewoners van de 3.50 m hun kleren op en dan met 450 mensen in zulk een loods was het om te sterven zo benauwd, stikdonker, geen lucht. Gekreun van zieken, die in angst verteer- toestanden verkeerden met bijkans aanvallen van waanzin, huilende kinderen, die niet konden slapen van de honger, woedende mensen die te keer gingen omdat de ouders de kinderen niet stil konden houden, de meeste mensen een ondraaglijke jeuk, klerenluizen, wandluizen, vlooiën, hoofdluizen. Voor het slapengaan en voor het opstaan inspecteerden velen hun goed en vernietigden wat zij vonden en iedere dag opnieuw was er vangst. Degenen die bezig waren zich ervan te ontdoen gooiden vaak het ongedierte zo weg, dat een voorbijganger ervan voorzien werd. Je moest alles op je bed doen, beneden lagen meestal de zieken, die hadden de stank van de emmers uit laste hand. Op 2 hoog, middenbed, kon men zich niet oprichten, daar de vloer van 3 hoog dit belette. De mannen die op 3 hoog bij hun vrouwen op bezoek kwamen, waren een kwelling, daar hun modderlaarzen bijkans in 'ns bed kwamen.

Eten moesten wij ook inbed, het was te koud om buiten te staan, in de barak waren slechts de slaappleatsen; de kinderen en voor een groot deel de mensen ook bleven dag en nacht op hun bed, waar zouden zij naar toe moeten? Dit is alles na 1 Januari 1945, toen alle commando's opgehouden waren met werken, met uitzondering van het kleine magazijncommando. Het was heel gewoon dat iemand 's morgens naast een doede ontwaakte en het gesprek begon met: weet je wie nu weer dood zijn, en dan volgde een rits namen van mensen, die soms nog 's avonds goed te spreken waren en die tengevolge van de uitputting, hongeroedem, ingeslapen waren. Mannen en vrouwen stierven in de kracht van hun leven, maar vooral mannen. De laatste dagen van hun leven werden zij gekweld door hun verlangen naar gerechten of dranken, het werd soms een obsessie. De vervuiling onder de mannen was veel groter dan die bij de vrouwen, daar er mannen zonder vrouw waren en die waarvan de vrouwen ziek waren.

De mannen kwamen om 7 uur van het werk en moesten vaak dan verhuizen. Doodmoe moesten zij dan gaan slapen en het duurde vaak verscheidene dagen voordat zij een slaappleats hadden. Zij sliepen dan op den grond op hun bagage en de dag begon weer vroeg om 5 uur en konden zij oververmoeid zonder ontbijt weer den zwaren dag beginnen. Het rantsoen voor de mannen was dermate onvoldoende dat het meerendeel geen ontbijt had. Een van de vele slachtoffers: 15 Febr. 44 komt een jonge, 20 jaar oud aan. De zoon en troost van zijn moeder die in de eerste oorlogsmaanden haar man op noodlottige wijze verloor. De jonge is blekend van gezondheid en vol goeden moed. Na verloop van eenige tijd komt hij in een der keukens te werken, bovenmenselijk hard werk. 's nachts om 3 begint hij reeds, hij krijgt voldoende te eten en dat is dus de moeite. Hij is nog behoorlijk en ziet er zeer goed uit, gaat niet in op alle viezigheiden van zijn "superieren" en dat is zijn pech, want nu knikkeren ze hem uit het commando, hij komt te werken in het Stubbe-commando, waar veel geslagen wordt daarbij de niet behoorlijke nachtrust en het steeds opgejaagd worden plus de voortdurende honger maken van den eens zo flinken jongen een zenuwpatient. Hij probeert weer in een der keukens te komen, zoodra de "Arbeitsführer" hem ziet, haalt deze hem weer terug naar het Stubbe-commando. 's Morgens moet hij en ook de anderen vóór het appel vaak gamellen halen, een zeer zwaar werk en nog vroeger op, zo omstreeks kwart voor 4. De jongen raakt volkomen op, daar zooals bij 90 percent van de kampbewoners, ook hij lijdt aan buiklopp, hij krijgt hooge koorts en na een paar zeer zieke weken sterft hij. Een van velen.

Had je het geluk een slaappleats te hebben, dan moest je weer de strijkd aanbinden met de regen, die door de open gaten van het dak vaak naar beneden gutste. Afgedekt met regenjassen en met parapluie probeerde je dit kwaad te verminderen, velen hadden 's morgens (3 hoog-slapers) een drijfnat bed. Ook sliepen velen op hun bagage, daar er een groot tekort aan stroozakken was. Ik vergat nog te vermelden, dat bij het wakker worden de lucht ~~in-de-barak-verpestte~~ van het crematorium vermengd met de geur van de koolrapen, de lucht in de barak verder verpestte. Want dat verbranden ging steeds door, het crematorium kon het werk niet af. Soms kwamen al om 5 uur de Capc's voorzien van stokken binnen en ranselden velen uit hun bed, want er moest houde gesprokkeld worden, zij schroomden niet een vrouw flink af te tuigen! De voeding: In het Albala-kamp het z.g. Sterrenlager woonden ca. 4000 mensen, later ingekrompen tot ca. 2200, daaraan grensden gescheiden door prikkeldraad, wat niet overschreden kon worden, het lager van de Hongaren, dan was er een kamp voor de Haeflinge, dan was er nog het Stammlager, bewoond grotendeels door Poolse arische vrouwen en enkele joden, die in verband met het optrekken van de Russen Duitsland in, naar BB waren overgebracht. Dan was er het Schneebaum-lager, bewoond door mensen met prima Americaansche, Spaansche en Zuid-Americaansche papieren. Voorts het Turksche Sonderlager, weer voor mensen met bijzondere papieren. Aanvankelijk was er ook een Russisch kamp met krijgegevangenen en was de bevolging van BB

3
wellicht 5 of 6000, dit aantal groeide na de Russische invasie aan tot ca. 50 000. Toen de bevolking nog klein was, was de voeding weliswaar onvoldoende, maar die geeselende honger was er niet. Wij kregen 4 cm brood per dag, koolraap met aardappelen met zelfs wat vet en een verdwaald stukje vleesch, waterpap, 1 x per week een paplepel jam, 1 paplepel kwark, 3 blokjes boter. Dit vonden wij toen zeer weinig. Ook werd deze waterpap heel erg dun eenige malen per week s' avonds gegeven. Doch met het groeien van de bevolking en het voortduren van de oorlog werd alles hopeloos. Eind Mei waren de koolrapen op, vanaf 11 Januari hadden de mensen steeds koolraap gegeten, wij kregen toen spinazie met al het vuil er nog aan plus wommen en toen het al te bont werd met het vervuilde eten, kregen wij wit eten, niet voldoende maar een welkomene verandering, macaroni met aardappelen of aardappelen met curbis, weinig voedzaam, tegen Sept. was het gedaan met het goede eten.

Van Westerbork was weer een transport aangekomen en het ging nu snel berg-afwaarts, de koolraap iederen dag zonder aardappelen, zonder vet, zo uit het water, het brood werd verminderd tot 3 cm per dag. Dan werden straffen bedacht. Een Jood had per abuis een stroo-zak laten verbranden het hele Sterrenlager één dag geen eten en dit overslaan van eten-uitreiking gebeurde ettelijke malen. Het kwam in Maart zelfs zo ver, dat zij 3 cm brood in de 4 of 5 dagen kregen, dat kwam neer op 1 boterham per dag en naderhand kregen wij inplaats van brood rauwe koolraap. De soep was niet meer dan een grijs gekleurd water en op de bodem was een soort van meel. 's morgens om half 7 kwam vaak het middageten (koolraap) dat voor 12 u. bestemd was. De eenige verdienste was dat het eten goed heet was, dan had je om voor 7 je eten al op en dan was het wachten op de avondsoep die kwam tengevolge van de luchtalarm vaak laat van de keuken en dan besloot de barakkenleiding (die zelf geen honger had, want die deelde en zorgde natuurlijk dat de honger hen niet zo kwelde) de deeling van de dunne watersoep tot 's morgens eát te stellen, dan was zij koud, heelemaal niet meer te genieten en betekende zo een dag één dag van intens hongerslijden. - De honger geeselde de mensen dusdanig, dat velen niet meer als normaal beschouwd konden worden. Er was een levendige ruilhandel, de mooiste costuums en kledingstukken werden geruild voor een rantsoen brood. Vrouwen, waarvan de man overleden was en die in normale tijd zwaar gebukt zouden gaan onder het leed, hadden onmiddellijk slechts één zorg "hoe maak ik de spullen van mijn man productief. Niet allen waren zo, maar zeer zeker het meerendeel. Zij hadden slechts één wensch, niet ook het slachtoffer van de honger te worden, want honger is een heel scherp zwaard. - Kachels brandden niet en warm drinken is er nooit, met uitzondering van één kleine gamel, die voor de uitverkorenen was. De zieken kregen nooit iets om aan te sterken, er waren veel gevallen van para-typhus, dan mensen, die maanden lang hoge koorts hadden, ziek waren en bleven, die hadden typhuze koorts of wel kampkoorts. 90 percent van de bewoners leed aan voortdurende buikloop. Voorts een groot deel lijdend tengevolge van de ondervoeding en gebrek aan eiwit, aan hongerodem. De mensen hadden buitengewoon dikke beenen, opgezette buiken, opgeblazen gezichten. De mensen sleepten zich voort, want deze kwaal gaat gepaard met een doodelijk vermoeid gevoel, het eenige middel is: goed eten, eiwit houdende spijsen, vooral vlees. De honger werd elken dag groter, dus het aantal doden eveneens. In het ziekenhuis waren al zo veel zieken, dat het een grote toer was om er opgenomen te worden. De vele zieken in de barakken kwamen om in hun eigen vuil, daar er hoegenaamd geen verzorging was, de niet zieke vrouwen waren te slap en hadden vaak man en/of kinderen te verzorgen, zodat zij de kracht en de moed niet hadden om zieken te verplegen. Je moest soms een uur of langer in een rij staan om dat ellendige beetje koolraap te ontvangen, er waren in de barak van 450 mensen toch zeker 200 die het eten voor zich zelf en de anderen haalden, dat was weer een grote kans om luizen op te doen. Nog even dit, wat de voeding betreft: een kind van 4 jaar leefde van het zelfde rantsoen als een volwassen man, die minstens 12 uur per dag zwaar werk verrichtte en daarbij vaak nog mishandeling te verduren had en niet de noddige nachtrust kreeg.

Het was niet onvooroordeelbaar barakkenleidster te zijn, zij waren dan ook doodsbenauwd door één of ander incident afgezet te worden. Toen de barakken nog niet in zwijnenstallen ontwaard waren werden deze af en toe gecontroleerd en ook de kastjes, die je met 8 personen deelde en waar een kledingstuk en wat eetgerei in stond. Wanneer de vrouwen doodmoe van het werk kwamen, werden zij door de barakleiding weer opgejaagd voor het bed, dat nog meer model gebouwd moest zijn en de reinheid van de pannetjes en dikwijls gebeurde het, dat na een controle voor een minimale afwijking brood of boter ingehouden werd.

Het Baden: In den aanvang van ons verblijf in BB gingen wij wel onder de douche. Ook in het najaar 44 gingen wij nog een paar maal. Het was geen onverdeelde genoegen. Met honderden vrouwen tegelijk in een razend tempo je uitkleeden. De badinrichting lag een 10 minuten lopen buiten ons prikkeldraad en onder geleide van de SS gingen wij er heen, waarbij het nodige schelden niet ontbrak. Onder geleide en in tegenwoordigheid van de Gruene gingen we onder de douche. Geen enkel kledingstuk mocht je omslaan, je trachtte je met handdoek tijdens het wachten zo goed mogelijk te bedekken. De eerste keren was je straal misselijk en van het langer tijd wachten tusschen al dāe naakte vrouwen, waarvan velen na langer verblijf in het kamp op skeletten leken en vervolgens van de tegenwoordigheid van de SS maar ook dat wende en zij

en wij vonden het gaan baden een welkomene afleiding en misten het erg toen na Nov.44 het douchen als overbodige luxe werd beschouwd. - Tijdens het wachten kortten wij den tijd met het uitwisselen van IPA's, dit zijn de nieuwste verspreid door het Israelitisch Pers Agentschap. Een van de weinige dingen, die ons leven veraangenaamde. De Ipa's waren meestal fantastisch en onwaarscheinlijk, het grappige was echter dat, na korter of langer tijd, de ipa's voor een groot deel bewaarheid werden. De menschen wilden ipa's gele horen, waar of niet waar, omdat hen dat in hun gedreprimeerde stemming opkikkerde.

Transporten: Eén van de meest opwekkende ipa's was "Meurs is op komst". Meurs was de man uit Berlijn, die de transporten voor de Austasuch regelde. Het gebeurde eenige malen, dat komend van het werk, wij ons op de appelplaats moesten opstellen en dan werd een aantal namen op gelezen, die of op transport zouden gaan of bij den Commandant moesten komen voor inlichtingen te geven, teneinde er voor in aanmerking te komen. Dit alles natuurlijk wanneer het gunstige transporten betrof, niet gunstige transporten werden opgeroepen en gingen in zeer korten tijd weg. Van zelfsprekend was dit oplezen van namen zeer opwindend, vooral toen het een Palesina-transport betrof, dat na weken in quarantaine te zijn geweest, inderdaad wegging. Jammer genoeg was het transport klein, ca. 300 man, verscheiden teleurgestelde die niet mee mochten, keerden in het kamp terug. Er ging naderhand in Sept. een transport van menschen, die den Commandant papieren getoond hadden, dat zij "gekallmeyerd" waren. Dit transport ging niet de goede richting uit. In November werden ~~menschen~~ ^{vertrokken} menschen van Engelsche nationaliteit, ook een goed transport. Het waren kleine groepjes, er tusschen door gingen kleine slechte transporten. In December 44 ging een flink transport weg, de menschen met Zuid-Amerika-papieren.

De Diamantairs: Op een warme Meidag arriveerde van W'ork de groep diamantairs. De meesten zagen er nog goed uit en waren vol goeden moed. In het Camp # "ork hadden zij het goed gehad en de meesten waren steeds met verlof in A'dam op hun werk geweest. Zij werden bevoorrecht, kregen een barak, gesplitst in 2 deelen, links voor de mannen, rechts voor de vrouwen en in het midden zelfs een kleine ruimte, waar om beurten gezeten kon worden. Zij behoeften niet te werken, de geheele zomer konden zij tenminste van de zon genieten en hoewel het eten zeer onvoldoende was, konden zij door rust en zonnewarmte het tekort aan voedsel minder pijnlijk maken. Er werd verteld, dat er loodsen zouden worden gebouwd voor de nieuwe industrie. Op een mooie Augustdag werden de diamantairs bij den commandant geroepen en werd hun het vuur na aan de schenen gelegd wat betreft voorraeden van diamant, die nog ergens verstopt zouden zijn, de vrouwen werden naderhand ook verhoord, tot 3 uur in de nacht duurde het verhoor, schijnbaar heeft de commandant geen success geboekt, niemand heeft iets losgelaten. In Nov. verviel het privilege van niet werken en in December werden plotseling alle mannen op transport gesteld. Er waren er bij, die niets met diamant ooit te maken hadden gehad, maar toch bij de groep hoorden, omdat hun schoonvader of ander familielid ze op de lijst lieten plaatsen op hun eigen verzoek. Natuurlijk omdat zij er een beveiliging in zagen. De d.a.v. dag moesten de vrouwen alleen doorgaan en moesten de kinderen achterblijven. Het was een hartverscheurend tooneel en men mag niet zeggen beestachtig, want dat is een beleediging voor de dieren. De kinderen keerden niet in het kamp terug, maar werden goed verzorgd in een aangrenzend kamp. De jonge P. keerde later terug in een aan ons kamp grenzend kamp, hij zag er uit als een levend lijk en de uitlatingen, die ik via een ander hoorde, wijzen er op, dat van dit heele transport wellicht geen terug zal keeren.

De Haeflinge: Aan ons kamp grensde het Haeflings-Lager, dit was jammerlijk om aan te zien. In lange optochten kwamen zij langs de grote weg naar het kamp. Ik werkte toen buiten het kamp in de Groetenkelder en zag ze komen, gebruid, doodvermoeid, griezellig mager, meestal in lompen, alles wees op grote ontbering en groot verval van krachten. Zij waren van verschillend nationaliteit en vroegen in het voorbij marcheeren "Francais, Greque of een andere onverstaanbare nationaliteit. Holland antwoordden wij, maar slechts weinige Hollanders waren bij deze treurige optochten. Deze menschen schenen van God verlaten. Zij kwamen in een kamp, kregen echter geen slaappleatsen, zij stonden geloof ik te slapen, de SS en naderhand de Capo's waren zeer royal met stokslagen, midden in de nacht schenen de stakkerds op appel te moeten staan, zulk een appel duurde uren en uren en iederen dag waren er veel doden, de lijken werden zonder eenige eerbied op een hoop of op een wagen gesmakt en met de stervenden werden vaak korte metten gemaakt en maar alvast bij de doden gegooid en de kleeren werden hun van het stervende lichaam getrokken. Het was een steeds terugkeerend schouwspel, die stapels doode Haeflinge op den grond te zien liggen. Ik dacht wel eens aan dat theater in Paris "Grand Guynol" waar onwaarschijnlijk griezelige theaterstukken vertoond werden. Nu wanneer men het gesol met de doden zag en ook de kar zag wegrijden met haar lading en de voerman, die juist als zij op appel stonden, de doden uit ons kamp kwam halen (de familie kreeg niet eens de kans om even achter de kar als laatste groet en eer aan de dode te lopen) dan zeik ik bij mij zelf dat is een griezel verhaal van Edgar Allan Poe in optima forma. Zij kregen als kleeding slechts een katoenstreek pak en daaronder niets en zo stonden zij uren in de kou. Voor zover ik kan nagaan waren deze stumpers geen Joden. de Behandeling was er op gericht ze in de kortst mogelijken tijd te doo sterven, hetgeen maar al te goed gelukte.

5
De Commando's. Iederen moest werken, boven den leeftijd van 65 jaar werd men vrijgesteld. Iedere morgen om 6 op het appelterrein dus om 5 op, want het bed moest model opgemaakt zijn, deze commandos werden 1 Januari 45 opgeheven.

Het Schuh-commando: Daar kwamen hopen schoenen en legerschoenen en die werden in stukken getornd. De schoenen waren onbeschrijflijk vuil en met het tornen kreeg men een menigte stof naar binnen. In een groote loods onder toezicht van de SS werd gewerkt. Deze hadden niets anders te doen dan de Joden te pesten en te mishandelen. De intellectueelen hadden het altijd het ergst te verduren. werd iemand betrapt op een stilzitten, dan moest hij in plaats van naar de barak te gaan, een paar uur aan het hek staan of hij moest voor de loods eenige uren in gebukte houding staan en de vingers moesten den grond raken. Bij het uitrukken moest men met 5 op een rij met nauwkeurige afstand van degenen, die voor je en naast je liep marcheeren. Een kleine afwijking maakte de SS razend en verwenschingen en het uitdeelen van klappen en schoppen (dit laatste aan de mannen) was het gevolg. Wij werden steeds geteld en wanneer het appel in het kamp niet klopte, dan werden de commandos gestraft, inplaats van naar de barak te mogen gaan na den 12 uirgen werkdag, moesten zij op appel blijven staan bij het binnenkomen van het kamp. Wij stonden uren en uren, de SS ging eten en de uitgehongerde groep menschen, die om 5 moesten opstaan, stonden vaak om 10 's avonds nog te blauwbekken. Er vielen menschen flauw, menschen met buiklopp bevuilden zich, velen deden op het appelterrein hun behoefte, de bewaking was onvermuurbaar en hield ons zo lang mogelijk vast. Bij het binnenkomen van het kamp schreeuwden de SS: wacht maar, zwijnenbende, a.s.Zondag dan zullen jullie marcheeren. Vooral de Hollanders vermeden het militair te lopen en wij haalden meer dan de anderen de woede van de SS op de hals. "Bloede Hollaneder, Judentrinen", dat hoorde je verscheidene malen per dag. Was het dan Zondag hondeweer, dan konden wij na een half zeven tot 12 gewerkt te hebben, om half één weer aantreden en dan lieten ze marcheeren tot 5. Dan was je bekaf en de Zondag middag was de eenige tijd, dat je je bed kon luchten (de geheele week moest je het direct weer opmaken), je wasch, in koud water natuurlijk, moest gedaan worden, je hoofd enz. verzorgen, dit alles kwam dan in het gedrang en moest alles weer één week wachten en vooral met voor de vrouwen met man en kinderen was dit heel erg.

Schuhcommando II. Ik was in dit commando, in het vorige commando zaten mannen en vrouwen, in dit alleen vrouwen. Wij deden echt gevangeniswerk, wij kregen stapels hemden, overhemden, en onderbroeken, en daar moesten wij zooveel mogelijk goede lappen uitknippen. Nu, wij verknipten zo veel mogelijk en zaten van allerlei dingen voor eigen gebruik te maken, onderbroekjes, blouses, geheele landkaarten, knipte een strateeg uit en verklaarde ons hoe het oorlogstoneel er uitzag, dit ging echter alléén met één oog op de raampjes en anderen hielden de deur in het oog. Hoorden wij "eilije" of vingt-deuz roepen, dan was de SS op komst. Heinz en Fritz waren twee beruchte sadisten. Een weermachtsman Paul had het voortdurende toezicht over de lodsden, er was n.l. nog een loods waar uniformen uit elkaar werden gehaald door vrouwen en dan nog lodsden, waar schoenen gesorteerd en geborgen werden en een loods waar de cocons van de zijde ontdaan werden. Daar werkten veel Françaises, de vrouwen van Fransche krijgsgevangenen, die in Mei en Juni 44 van het kamp Drancy bij Parijs naar BB werden overgebracht, men zij hun, dat zij naar een kasteel gingen, nu de schrik sloeg hun om het hart toen zij de hel zagen. De Françaises waren een welkomene afleiding, zij scheenen niet van Poolse smetten vrij voor een groot deel, zij werkten ook in ons broekencommando en zongen er lustig op los. Toen zij in Juli van de invasie hoorden was hun uitgelatenheid niet te stuiten en bleven zij tot 's avonds laat buiten de barak te zingen. Van hun lijflied zal ik een paar coupletten laten volgen:

On entend un bruit sourd, qui jaillit sur la grande route
On écoute, plus de doute. Compagnons c'est le chant de retour
Compagnons levez-vous c'est la fin de nos misères
Les barrières nous libèrent
Compagnons nous rentrons chez nous, la vie est devant nous.

Dit alfabet werd aan één tafelm gemaakt:

- A is het appel dat soms uren kan duren
- B de bunker waar men een kamer kan huren
- C de commissie die komt voor de bedden
- D de douche om ons van vlooiën te redden
- E is het eten daarvan werden wij sterk
- F de fluit, die omroept voor ons werk
- G zijn de gamellen die altijd tellen
- H de honger die ons toch komt kwellen
- I is de Ipa het Nieuws van den Dag
- J de jodenster die niet loszitten mag
- K de keuken daar werkt men zich dood

L is de latrine bij heel hoge nood
 M is het marcheeren om de paar weken
 N is de "Nase" die naar voren moet steken
 O is de orde die ik hier zo mis
 P het pakket waar het wachten op is
 Q de quarantaine voor het kamp onontbeerlijk
 R is de rabarber steeds minder en heerlijk
 S de sabotage die wij niet mogen plegen
 T is het tellen in de stromende regen
 U zijn de uren die niet om wblen komen
 V dat is vijf het getal waarvan wij droomen
 W is het waschhok la Vie Parisienne
 X is de Austausch die wij niet kennen
 Y is de ijver, die wij niet willen betonen
 Z is de Zaun om ons dan te belonen

Wanneer de SS ons met rust liet, zongen wij wel en vooral bovenstaand liedje geeft weer wat moed, wat wel nodig was. 's Morgens om half 7 kwamen wij in de maffe stal, een paar kleine vensters, wij zijn met ca. 100 vrouwen, verdeeld aan 7 tafels, steeds dat gevangeniswerk, er bij nog de honger. Ik neem af en toe wat koffiesurrogat mede en zit op te kauwen om dat gevoel van een muis, die in je maag rondkruipt, een beetje te vergeten, de uren kruipen. Wij doen een beetje aan denksport, de paar belazen vrouwen aan de tafel vertellen af en toe een boek of van hun reizen, maar op de duur wordt men daar ook moe van. De kookkunst werd ijverig beoefend, recepten worden over en weer gegeven. Wij droomen allen zo vaak van goed voedsel, wat wij wel eten maar niet proeven, omdat wij altijd met honger slapen gaan. Het betreden van onze stal ging meestal onder begeleiding van hevig gecheld van de SS enden geheelen dag controleerden zij. Heinz was min of meer een krankzinnige. Fritz was onze eigenlijke bewaker, maar Heinz vond het prachtig ons te betrappen. Hij kwam wel binnen met heerlijk brood met kaas of een appel en ging dan treiteren van "ja ja, wir haben noch zu fressen aber Sie koennen heute hier bleiben und kein Fressen!" Wij negeerden dat alles. Zat een vrouw een ogenblik stil, dan deinsde Fritz er niet voor terug haar een flinke stokslag te geven. Hij loerde door de vensters en liet als straf voor stilzitten een stel vrouwen een kwartier lang als kangeroes springen en hardlopen, daar waren vrouwen van boven de 50 bij. Vrouwen, waarvan de ogen van oververmoeidheid dicht vielen, werden in een stortregen ondern een goot gezet, waar het water met stroomen afgutste. - Van de Wehrmachtswann Paul hadden wij weinig last. Viel een vrouw flauw, dan zei Fritz: jelui zijn toch allemaal bestemd voor het crematorium, allen gaan toch door de pijp. Je mocht thuis blijven als je 40 koorts had en dat moest dan door den Sanitaeter toegestaan worden en moest men 's morgens zelf naar het appelterrein om 6 uur gaan. Vrij had je nooit. Naderhand moesten wij tot half 8 's avonds werken, kwam er luchtalarm, dat was bijna iederen dag, dan kwamen wij heel laat in de barak, stik donker, want toen wij nog in de barakken met licht waren, maakten zij altijd het licht uit tegen 7 uur, wel of geen luchtalarm. - Fritz schreeuwde vaak, ik wacht er op om een vat benzine over jelui uit te gieten en dan de brand er in. En zo gingen de mooie zomerdagen ook voorbij. Er werd ook nog bunkerstraf gegeven, dann werd je alleen opgesloten in een ruimte zo groot als en WC, geen slaappleats, water en brood, niet er uit om je behoefte te doen. Was de straftijd langer dan 5 dagen, dan kreeg je ook wat warm eten. Als WC's hadden de commandos een meer als smerige latrine. De meeste vrouwen hadden buikloop en op de toegestane tijden 1 mal morgens en 1 mal 's middags was er een waare run naar de latrine. - Op een kwaje dag ontdekte Fritz, dat er lapjes in de latrine waren gegooid, de vrouwen hadden deze gebruikt bij wijze van WOpapier. Het was een stralende Julidag en bereidde ons toen verrassing, dat wij mochten hengelen. Wij moesten toen met een stok steeds lapjes uit de viezigheid halen, onder de bedreiging, dat wij bij herhaling in de latrine zouden moeten afdalen. Kwam je niet op je werk, dan liep je kans dat Fritz je uit de barak sleepte. Een vrouw met hevige stuma kreeg verlof van de Stabsarzt (hoogste ressort) om thuis te blijven en desniettemin ging Fritz haar halen. Wanneer een vrouw iets deed wat Fritz niet aanstond, dan moesten zij allen ontgelden, zo moesten wij bijv. van half 7 tot half 12 staande onze lappen knippen of moesten de banken de stal uit. Ook werd als straf voor te laat op appel komen of een ander futilliteit je broodrantsoen vaak ingehouden.

De keukens: Het was een voorrecht om daar te werken, in de keukens waren het voornamelijk jonge meisjes, in de schilkeukens ook oudere vrouwen. Zij moesten 's nachts om 3 beginnen tot avonds 7 uur, het kon ook wel 10 worden. Zij kregen naderhand elken dag een beker ete en soms koffiesurrogat en zij konden zij het schoonmaken van koolraap of wortelen de ergste honger stillen. Zij zaten in een donkere loods in grote vochtigheid.

7
t Stubbe-commando: Dit was een kommando bestaande uit mannen. Zij moesten boomstronken uit den grond rukken of hakken. De uitgehongerde mannen kregen veel slaag, toen er een capo ter vervanging van de SS man kwam, werd de behandeling nog erger. Men zag elken dag de mannen achteruit gaan en dit commando zorgde wel, dat het doodenaantal steeg. Wanneer iemand gedreven door den honger, een koolraap of wortel zich toe eigende, dan moest hij of zij aan de ingang van het kamp staan met een koolraap in de mond en een bord was voor de borst gebonden, waarop stond: ik ben een dief, en nog meer fraais. Zo stond hij dan te kijk als waarschuwend voorbeeld voor de binnenrukkende commando's. Had men zich iets belangrijkers toegeeigend, dan werd men in de bunker gestopt en naderhand naar een nog slechter kamp gebracht. Wij moesten ons bij binnenkomst op de appelplaats in carré opstellen en dan werd met veel pathos het vergrijp en het vonnis voorgelezen. Er werd echt genoeg gestola, wat niet gestraft werd, b.v. de Gruene haalden voor eigen gebruik goederen van de Wehrmacht, die in de commando's verwerkt werden. Voordat het eten de kampbewoners bereikte, was er zoveel aan de strijktok blijven kleven, dat er heusch niet veel overbleef, de Schafuehrers van de keukens namen, den keukenjongens en meisjes pikten, de barakkenleidsters en leiders zorgden er voor dat zij nietzo erg veel te kort kwamen, dit alles ten koste van de kampbewoners. Ik meen in de "Dreigroschenoper" wordt gezegd

Erst kommt das Fressen und dann die Moral

Nu dat werd wel bewaarheid in het kamp.

Nog moet ik vermelden van de Grieksche overheersching: Toen wij in het Sterrenlager kwamen, bevonden zich er reeds geruimen tijd de Grieken. Zij kwamen gedeeltelijk uit Saloniki, juister zou het echter zijn om te spreken van de Polen in plaats van Grieken want zij waren grotendeels in de critieke jaren naar Saloniki uitgeweken. Zoals vroeger vermeld, was hoofd van het Lager een z.g. Griek, Albala, die jaren lang in eenen had gewoond, uitgeweken was en in Saloniki met een Grieksche vrouw trouwde. De Grieken woonden allen bij elkaar, wat slapen betreft mannen en vrouwen natuurlijk gescheiden, de mannen aten bij de vrouwen, die in barak 21 wonden, de z.g. élite-barak, af en toe knokten de Grieken met elkaar, daar er niet genoeg Grieksche vrouwen waren om barak 21 te vullen, werd deze barak voor de helft in besalg genomen door andere gevangenen. Albala zorgde uitstekend voor zichzelf en zijn landgenooten, de mannen hadden de beste baantjes, de vrouwen behoefden nagenoeg niet te werken, van het eten kregen zij het leeuwenandeel. De mannen, waarvan o.a. een, Beppo, de baas van het scheenencommando was en Edgar de Joodsche Arbeitsleiter, lieten zich omkopen (sigaren, sardines etc.) in ruil daarvoor gaven zij de schenkers de gewenschte baantjes. De Grieksche vrouwen konden heel charmant zijn, vooral voor nieuwe bewoners, omdat zij dan nieuwe ruilmogelijkheden vermoedden, daar eerstgenoemde steeds meer eten ontvingen ~~en ze gewieket kon je niet zijn of je was tegen~~ kochten zij de mooiste spullen tegen bekere eten of brood en zo gewieket kon je niet zijn of je was tegen deze menschen niet opgewassen, wanneer je ze een hand gaf, was het zaak te controleeren of je naderhand je 5 vingers nog wel had. In November kwam aan de Grieksche overheersching een eind, niemand betreurde dat, voor de Joden had hij nimmer gezorgd en niets gewaagd, slechts voor zijn familie en zijn aanhang. De meeste Grieken hielden hun baantjes en een deel van hun voorrechten, behalve Albala die koning was af. De Capo's. In December 44 werd de SS bewaking geleidelijk vervangen door Capo's, vooral wat het toezicht op het kamp en bij de commando's betrof. De Capos waren allen typen uit de onderwereld. Met dikke stokken gewapend liepen zij rond en vonden steeds gelegenheid hun stok in tweeën te slaan op het hoofd van een uitgemergelde Jood. Het waren menschen die vaak zelf jaren lang gevangen hadden gezeten voor één of ander werkelijk misdrijf. Jammer genoeg waren er nog vrouwen, die, om aan de hongerdood te ontkomen, zich trachtten te redden via de Capo's. Hoofd van het kamp werd Hanke, het type van een chauffeur, die midden in de nacht op een vrachtje staat te wachten en obscure adressen aanbeveelt. Hij hield vaak liederlijke toespraken. Wij waren aan de gemeene uitlatingen van de Scharführer gewend, verwachtten echter een verbetering met de komst van de Capos, hetgeen echter geen verbetering bleek te zijn.